

Куниця Тетяна Юрївна,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник,
завідувач відділу соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту проблем виховання НАПН України

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА УЧНІВ ІЗ ТРАВМАТИЧНИМ ДОСВІДОМ ВІЙНИ: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ.

***Анотація.** Війна в Україні глибоко вплинула на психоемоційний стан дітей і молоді, що призвело до зниження академічної успішності, соціальної адаптації та зростання тривожності. В статті представлено структурно-функціональну модель соціально-педагогічного супроводу, що включає діагностику, індивідуальне планування, психосоціальну підтримку, розвиток життєстійкості та моніторинг змін. Модель базується на міждисциплінарній взаємодії фахівців, педагогів, батьків і громади. На основі виявлених потреб створено програму тренінгів для педагогів щодо реагування на ПТСР, емоційні кризи та професійне вигорання. Представлений підхід спрямований на формування безпечного освітнього середовища, підтримку емоційного благополуччя та відновлення дітей у постконфліктний період.*

Досвід війни залишає глибокий слід у психоемоційному розвитку дитини, що суттєво впливає на її навчальні досягнення та соціальну адаптацію. Організація соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді під час війни та повоєнного відновлення є критично важливим для їхнього відновлення, реінтеграції та розвитку.

Війна поставила під загрозу освіту, а відтак і майбутнє дітей та молоді в Україні. За даними дослідження UNICEF Україна близько 5,3 мільйона з них стикаються з перешкодами в отриманні освіти, зокрема приблизно 3,6 мільйона безпосередньо постраждали від закриття шкіл. Через це діти в Україні ризикують втратити критичні для навчання та соціального розвитку роки. За даними 2023 понад 60 % дітей, які пережили воєнні події, демонструють підвищений рівень тривожності та депресивні симптоми. За результатами нашого дослідження 42 % опитаних учнів та студентів мають високий рівень симптомів посттравматичного стресового розладу; 58 % демонструють знижену емоційну стійкість; 36 % мають низький рівень соціальної адаптації в новому освітньому середовищі. Усе це призводить до зниження академічної успішності, а труднощі у спілкуванні та порушення поведінки стають типовими наслідками травматичного досвіду війни.

Саме тому організація соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді в країнах, що пережили війну, базується на інтеграції психологічної підтримки, освіти та розвитку навичок стійкості.

Узагальнено соціально-педагогічний супровід дітей та молоді в закладах освіти представлено у структурно функціональній моделі.

Мета моделі: Створення ефективної системи підтримки дітей та молоді, які зазнали травматичного досвіду, з метою їхньої соціальної адаптації, психоемоційного відновлення та забезпечення якісного освітнього процесу.

Структура моделі:

1. Суб'єкти супроводу: учень/студент; класний керівник/куратор; практичний психолог; соціальний педагог; адміністрація закладу освіти; батьки (законні представники); залучені фахівці.

2. Етапи супроводу:

I. Діагностичний етап: проведення первинного психологічного скринінгу учнів; виявлення рівня стресу, ознак ПТСР, проблем адаптації; визначення індивідуальних потреб дитини.

II. Планувальний етап: розробка індивідуальної програми соціально-педагогічного супроводу; встановлення короткострокових і довгострокових цілей; залучення необхідних фахівців.

III. Корекційно-розвивальний етап: реалізація програм психологічної підтримки (арт-терапія, тренінги життестійкості, соціально-емоційне навчання); індивідуальні та групові консультації; організація підтримувальних заходів у класі/групі.

IV. Моніторинговий етап: регулярне оцінювання динаміки стану учня; коригування індивідуальної програми супроводу.

V. Рефлексивно-аналітичний етап: підбиття підсумків реалізації програми; оцінка досягнення запланованих результатів; розробка рекомендацій для подальшої підтримки.

Структурні компоненти соціально-педагогічного супроводу

- Психосоціальна підтримка: надання психологічної допомоги дітям, які

пережили травми, через консультації, терапію та створення безпечних просторів для гри та соціалізації.

- **Освіта:** забезпечення доступу до якісної освіти, включаючи неформальні навчальні програми та використання інноваційних методів, таких як цифрові платформи для навчання.

- **Розвиток навичок:** підтримка розвитку життєвих навичок, таких як вирішення конфліктів, емоційна регуляція та соціальна взаємодія.

- **Залучення громади:** співпраця з місцевими спільнотами, батьками та вчителями для створення підтримуючого середовища та сприяння реінтеграції дітей.

Функціональні компоненти супроводу:

1. Діагностичний компонент (визначення емоційного стану учня, ідентифікація ризиків психоемоційної дезадаптації).

2. Програмно-планувальний компонент (побудова індивідуальної траєкторії підтримки; формування мультидисциплінарної команди).

3. Корекційно-розвивальний компонент (психокорекційна робота; розвиток емоційного інтелекту, стресостійкості; соціалізація через позакласні активності).

4. Освітньо-просвітницький компонент (інформаційна робота з педагогами й батьками; підвищення обізнаності про травматичний досвід і методи допомоги).

5. Моніторингово-рефлексивний компонент (постійний аналіз ефективності заходів; внесення змін до плану супроводу відповідно до змін у стані).

Принципи реалізації моделі:

Принцип індивідуалізації: врахування особистісних особливостей кожної дитини.

Принцип гуманізму: безумовна підтримка, повага до гідності дитини.

Принцип конфіденційності: захист персональної інформації.

Принцип системності: єдність діагностики, супроводу й аналізу

результатів.

Принцип міждисциплінарності: командна робота фахівців різних сфер.

Очікувані результати впровадження моделі: покращення

психоемоційного стану учнів/студентів; зменшення проявів посттравматичних симптомів; підвищення рівня академічної успішності та соціальної адаптації.

Формування стійкості до стресу та позитивної самооцінки.

Варто відзначити, що на сьогодні існує ряд практичних моделей організації роботи з дітьми та молоддю в кризових ситуаціях. Але не всі вони реалізовані у всеукраїнському масштабі. Як показали результати опитування тільки третина педагогічних колективів вважає, що їхній заклад повністю відповідає критеріям безпечного середовища; більшість фахівців (72 %) не мали спеціалізованого навчання для роботи з травмованими дітьми. Серед основних потреб для створення безпечного середовища педагога виділяються: психосоціальна підтримка дітей (82 %), необхідність підвищення кваліфікації (76 %) і потреба у кризових протоколах (68 %). Ключовими проблемами визначили нестачу чітких алгоритмів, недостатню психологічну підготовленість педагогів і високий рівень професійного вигорання.

Тому відповідаючи на запит педагогів нами було розроблено програму тренінгів для педагогів «Реагування на емоційні кризи та ПТСР у дітей і молоді». Мета програми полягає підвищення психолого-педагогічної компетентності вчителів, соціальних педагогів та адміністрації у виявленні, розумінні та правильному реагуванні на кризові емоційні стани та посттравматичні реакції учнів/студентів. Програма включає інтерактивні тренінги з практичними вправами, рольовими іграми, кейс-аналізами. Розрахована на 3 модулі по 2 години. Перший модуль – розуміння травми та ПТСР у дітей та молоді – містить теоретичну інформацію про види психологічних травм, механізми формування ПТСР у дітей, його типові та нетипові прояви, ознаки тривожних розладів, панічних атак, дисоціацій, а також практичні вправи, спрямовані на аналіз ситуацій з позиції дитини. Другий модуль – Психологічна перша допомога (ППД) – присвячений

принципам надання ППД, технікам стабілізації та заземлення, опрацювання практичного кластера втручання в кризову ситуацію в класі/групі. Третій модель – Робота з класом/групою після інциденту – зорієнтований на ознайомлення з моделями взаємодій з колективом після емоційного зриву, превенції булінгу та відновленню доброзичливих відносин в класі.

Додатково були розроблені пам'ятки «Що робити при кризі», «Фрази підтримки», «ПТСР: коротко для вчителя», збірник кейсів для роботи в групах, шаблон «Журнал кризових подій» (внутрішній облік), а також кризовий протокол реагування та програма тренінгів «Профілактика та подолання емоційного вигорання у педагогічній сфері».

Таким чином, організація соціально-педагогічного супроводу в закладах освіти є багатограним процесом, що вимагає комплексного підходу та співпраці між усіма учасниками освітнього процесу. Створення та розвиток безпечного та підтримуючого середовища сприяє не лише академічному успіху, але й емоційному та соціальному благополуччю дітей та молоді у постконфліктних умовах.

Список використаних джерел

1. Соціально-педагогічна підтримка дітей та учнівської молоді : монографія / [Алексєєнко Т. Ф., Жданович Ю. М., Малиношевський Р. В. та ін.] / за заг. ред. Т. Ф. Алексєєнко. – К. : ТОВ "Задруга", 2017. □ 168 с.
2. Савельчук І.Б. Адаптивність технологій соціальної роботи для підтримки стійкості суспільства. Партнерська взаємодія у системі інститутів соціальної сфери : зб. матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції (26 листопада 2024 р., м. Ніжин) / За заг. ред. О. В. Лісовця. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2024. С. 139-142.
3. Горбенко А.С., Савельчук І.Б. Чинники впливу синдрому професійного вигорання на успішність діяльності соціальних працівників. *Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 2 листопада 2022 р.) / редкол.: В.Л. Погребна, В.В. Кузьмін, Н.В. Островська, Т.О. Бородулькіна та ін. [Електронний ресурс] Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 20-22.